

Pregledni rad.
Prihvaćen: 30. lipnja 2024.

FRANCUSKI METODIČARI UČENJA I POUČAVANJA JEZIKA: PIERRE DE LANUX I AUGUSTIN OUYÉVITCH (AUGUSTIN UJEVIĆ)

**Drijenka Pandžić Kuliš, viša predavačica
Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb**

Sažetak: U ovom radu raspravlja se o metodici učenja i poučavanja jezika istaknutoga francuskog diplomata, političara, publicista i književnika Pierrea de Lanuxa i hrvatskoga književnika Augustina Ujevića prema njihovoj knjizi (gramatici, slovnici) *Grammaire élémentaire de la langue serbe* (drugo izdanje, Librairie Delagrave, Pariz, 1916.). Hrvatski prijevod francuskog naslova: *Osnovna gramatika srpskoga jezika* ili *Elementarna gramatika srpskoga jezika*. Radni je naslov vjerojatno bio *Grammaire élémentaire de la langue serbo-croate* (u prijevodu: *Osnovna gramatika srpsko-hrvatskoga jezika*), ali promijenio ga je prije tiskanja srpski kraljevski poslanik Milenko R. Vesnić (Vesnitch). Bila je namijenjena francuskim časnicima i vojnicima na Solunskoj bojišnici u Prvome svjetskom ratu. Na temelju dosadašnjih prikaza i istraživanja može se tvrditi da je Ujević obavio glavninu posla tijekom priređivanja te knjige. Nakon Vesnićeva uvoda nalaze se „savjeti za samostalno učenje” (metodičke upute). Metodičko oblikovanje te gramatike inspirirano je radovima francuskih metodičara iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća te osobito Mužinom hrvatskom gramatikom na njemačkom jeziku i Parčićevom koju je preoblikovao J. B. Feuvrier na francuskom jeziku. Budući da nije moguće bez dvojbe odrediti što su posebice napravili suautori, prikladno je istaknuti da su Pierre de Lanux i Augustin Ujević bili uspješni kompilatori, ali i poprilično inventivni u primjeni starih metodičkih načela te nekih novih metoda i postupaka. Usputno se u ovome članku razotkriva nazočnost hrvatskoga jezika u toj gramatici te ukazuje na velikosrpsku politiku čija je žrtva bio znameniti hrvatski književnik Augustin Tin Ujević.

Ključne riječi: Pierre de Lanux, Augustin Ouyévitch, *Grammaire élémentaire de la langue serbe* (*Osnovna gramatika srpskoga jezika*)

1. UVOD

Pierre de Lanux¹ i Augustin Ouyévitch (Augustin Ujević)² kao metodičari učenja i poučavanja jezika, prema njihovu udžbeniku *Grammaire élémentaire de la langue serbe (Osnovna gramatika srpskoga jezika)*,³ nisu dosad privlačili veliku istraživačku pozornost, a zasigurno su je zaslužili. Sustavna raščlamba njihova metodičkog oblikovanja te skromne, ali nezaobilazne gramatike za povijest hrvatskoga jezika i ukupnu hrvatsku povijest, pokazuju da su neprikriveni kompilatori bolji metodičari nego gramatičari.

Većina Ujevićevih hrvatskih biografa preskače činjenicu da je s istaknutim francuskim diplomatom priredio te objavio tu osnovnu ili elementarnu gramatiku „srpskog jezika” u Parizu (drugo izdanje, 1916.).⁴ Nasuprot tim hrvatskim biografima – njegovi srpski biografi rado ističu njegovo „dobrovoljno” suautorstvo, što je uglavnom netočno.

Strukturirana je ta gramatika prema tadašnjim metodičkim koncepcijama nastave (pa i samostalnog učenja) stranih jezika koje su uz jezgrovite metodičke upute (savjete) u središtu pozornosti u ovome članku. U napomeni (*Note*) na kraju te nevelike knjige istaknuto je da nije postojala „u vremenu pisanja osnovna gramatika za učenje srpskog jezika koja je objavljena u Francuskoj”⁵ te da su autori bili „inspirirani” Muži-

¹ Pierre de Lanux (Pierre Combret de Lanux) rođen je 1. kolovoza 1887. u Parizu, a umro 24. veljače 1955. u Neuillyu na Seni (predgrađu Pariza).

² Augustin Ouyévitch (Augustin Tin Ujević) rođen je 5. srpnja 1891. u Vrgorcu, a umro je 12. studenoga 1955. u Zagrebu.

³ Pierre de Lanux – Augustin Ouyévitch, *Grammaire élémentaire de la langue serbe*, Librairie Delagrave, Paris, 1916.

⁴ Nismo pred sobom imali prvo izdanje koje je navodno otisnuto krajem 1915. Ne postoji ni u jednoj francuskoj ni hrvatskoj knjižnici.

⁵ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 109.

nom „praktičnom gramatikom⁶ (srpsko-njemačkom)⁷ i sustavnom modifikacijom dr. Feuvriera Parčićeve slavenske gramatike⁸ (Leroux, ur.)”.⁹

Note. — Il n'existe pas, à l'heure où nous écrivons, de méthode élémentaire, éditée en France, pour l'étude du serbe.

Notre travail s'est inspiré de la petite grammaire pratique de Muza (serbo-allemande) et de l'ouvrage très complet du Dr Feuvrier, d'après la grammaire slave de Parčić (Leroux, édit.).

Nakon pozornih usporedbi može se potvrditi i dobro potkrijepiti dokazima ta napomena. Također se može potvrditi i obrazložiti hipoteza da je Augustin Ujević oblikovao veći dio gramatike pa i „praktične savjete za samostalno učenje” vješto sažimajući metodičke upute francuskih metodičara stranih jezika, slijedeći gramatička pravila iz Parčićeve „slavenske gramatike” s „modifikacijama” J. B. Feuvriera te oponašajući ili kompilirajući Mužinu *Praktische Grammatik der serbisch-kroatischen Sprache für den Selbstunterricht : theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht* (Wien – Leipzig, 1902.) ili već spomenuto u bilješci opsežnije izdanje iz 1904. bez naznake srpskog jezika: *Praktische Grammatik der kroatischen Sprache für den Selbstunterricht : theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht*.

Raspravljanje o svrhovitosti metodičkih sustava i postupaka samostalnog učenja i poučavanja jezika francuskog diplomata Pierrea de Lanuxa i hrvatskoga književnika Augustina Tina Ujevića prema njihovoj

⁶ Sudeći prema izvornom naslovu, trebalo je stajati „hrvatsko-njemačkom”. Usp. M. Emil Muža, *Praktische Grammatik der kroatischen Sprache für den Selbstunterricht : theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht*, Wien – Pest – Leipzig, 1904. Riječ je o gramatici koja je u prvim dvama izdanjima imala u naslovu „srpsko-hrvatskoga jezika” („der serbisch-kroatischen Sprache”), a u ostalim samo „hrvatskoga” („der kroatischen Sprache”).

⁷ Nakon potpisivanja Londonskog ugovora (26. travnja 1915.) Hrvati su u tajnim i sve češće u javnim velikosrpskim planovima jednostavno „brisani”, a tako i hrvatski jezik.

⁸ J. B. Feuvrier, *Grammaire de la langue serbo-croate, traduite avec de nombreuses modifications de la grammaire slave de Parčić par le Dr Feuvrier*, Imprimerie Nationale, Paris, 1904.

⁹ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 109.

gramatici trebalo bi također doprinijeti barem djelomice rješavanju zagonetke o udjelu dvojice autora u metodičkom oblikovanju cijele knjige. Dosad je samo Ellen Elias-Bursać,¹⁰ koliko nam je poznato, dobro i poticajno potkrijepila tvrdnju da je Augustin Ouyévitch (Augustin Ujević) obavio veći dio priređivačkog posla.

2. POTICAJI ZA BAVLJENJE TEMOM OVOGA PREGLEDNOG RADA

2.1. „SRPSKI GRAMATIČAR” – „HRVATSKI KNJIŽEVNIK”

Motivirani smo na ovo istraživanje još 1986. i 1987. kada smo u Francuskoj s čuđenjem slušali (od Francuza, dobrih poznavatelja povijesti hrvatsko-srpskih odnosa te stručnjaka za hrvatsku i srpsku književnost) da je Tin Ujević, iako je rođen kao Hrvat, bio zapravo „srpski gramatičar” (1916.) koji je „početkom 1940-ih postao hrvatski književnik”.¹¹ U Srpskome kraljevskom poslanstvu u Parizu (1913. – 1918.) morao je raditi sve što se od njega zahtijevalo. Bio mu je to jedini način za opstanak u Parizu, a ni njegovo mentalno zdravlje vjerojatno nije bilo potpuno dobro.¹² U skladu s time Ujevićevi hrvatski biografi (D. Šepić,¹³

¹⁰ Ellen Elias-Bursać, „Sablasni glas Augustina Ouyévitcha u knjizi *Grammaire élémentaire de la langue serbe*”, *Croatica*, Zagreb, 1998/1999., 47/48, str. 111–118. i Ellen Elias-Bursać, *Riječi, šiknule iz tmine (Augustin Ujević i književno prevođenje)*, Erasmus Naklada – Društvo hrvatskih književnih prevodilaca, Zagreb, 2003.

¹¹ Profesor Jean Descat iz Bordeauxa rado je govorio o toj temi. Od njega smo također čuli kako je Ivo Andrić bio suglasan da se na prijevodima njegovih romana na francuski naznačuje da su prevedeni s hrvatskog jezika, a o Ujeviću je govorio, navodno na temelju nekih još neistraženih arhiva, da je u Parizu bio „prilagodljiv čovjek” kojim su mogli itekako manipulirati jer uvijek je bio „gladan i žedan”.

¹² Augustin Ujević doputovao je u Pariz kao austrougarski državljanin iako mu je obećana srpska diplomatska putovnica prije polaska iz Beograda, a „koja mu je predana uz francusko suglasje nakon prihvatanja obveza o kojima se nije previše govorilo”. Usp. Vlado Pandžić, „Prilozi za životopis Tina Ujevića”, u: *Kijevske rasprave o hrvatskim književnicima*, Redak, Split, 2011., str. 131–132,

¹³ Dragovan Šepić, „Augustin Ujević u Parizu (tragom dokumenata)”, u: Tin Ujević, *Rukovet prepeva – Kritičari o Tinu Ujeviću* (ur. M. Andrić i R. Vojvodić), August Cesarec – Slovo ljubve, Zagreb – Beograd, 1979., str. 361–395.

V. Pavletić,¹⁴ M. Žeželj,¹⁵ J. Boko,¹⁶ S. Lipovčan,¹⁷ V. Pandžić¹⁸ i dr.) pronašli su poprilično povijesnih činjenica koje ublažavaju ili čak negiraju tvrdnje da se jedan od najboljih hrvatskih pjesnika u Prvome svjetskom ratu promišljeno pojavio kao gramatičar i metodičar učenja i poučavanja jezika prihvativši naslov Lanuxove i svoje gramatike u kojem je naznačen samo „srpski jezik” iako je dotad taj jezik osjećao i imenovao hrvatskim.

2.2. VESNIČEV NASLOV

Kao što je Ujević u Srpskome kraljevskom poslanstvu u Parizu morao prihvaćati obveze koje su mu nametali, sukladno povijesnim činjenicama morao je prihvatiti i naslov te gramatike jer drugog izlaza nije vidio. Prema različitim izvorima, osobito prema životopisu Milenka R. Vesnića i njegovu uvodnom tekstu, može se zaključiti da je upravo on odlučivao o naslovu, kao provoditelj velikosrpske politike uz potporu moćnoga francuskog diplomata Pierrea de Lanuxa.¹⁹ Naime, Vesnić i de Lanux, imajući na umu i *Londonski ugovor*, gdje god su stigli, isključivali su hrvatsko ime. Ujević je tek površno bio obaviješten o tome tajnom ugovoru u kojem je Italiji obećana, ako stupi u rat protiv Austro-Ugarske (što je i učinila 23. svibnja 1915.), glavnina hrvatske jadranske obale te većina hrvatskih otoka (od Premude do Mljeta), a Srbiji – hrvatsko priobalje i zaleđe južno od Rta Ploča i nekoliko otoka.²⁰

¹⁴ Vlatko Pavletić, *Ujević u raju svoga pakla*, Zagreb, 1997.

¹⁵ Mirko Žeželj, *Veliki Tin*, Znanje, Zagreb, 1976.

¹⁶ Jasen Boko, *Tin: trideset godina putovanja*, Vuković & Runjić, Zagreb, 2005.

¹⁷ Srećko Lipovčan, *Mladi Ujević, politički angažman i rana proza (1909. – 1919.)*, Književni krug, Split, 2002.

¹⁸ Vlado Pandžić, n. dj., str. 111–207.

¹⁹ Pierre Combret de Lanux, poliglot, bio je dopisnik francuskih novina (*Le Figaro* i dr.) iz Beograda te vrlo uspješni špijun na Balkanu s francuskom diplomatskom putovnicom (1912. – 1914.), s iskustvom jednogodišnjega vojnog roka te tajnika književnika Andréa Gidea i časopisa *Nouvelle Revue Française*. Nakon povratka u Pariz (1914.), dvije je godine važna poveznica među francuskom i srpskom vojskom te je 1916. bio zapovjednik konvoja (Crvenog križa) koji je prevozio humanitarnu pomoć na Solunsku bojišnicu. Pretpostavljamo da je tada ili malo kasnije predao francuskim časnicima svoju i Ujevićevu gramatiku premda nismo pronašli ni jednu bilješku o tome.

²⁰ Preciznije: *Dokumenti i doktrina: Londonski ugovor*: Član 4. i Član 5., str. 254–256. (<https://hrcak.srce.hr/file/315719>)

Iako je među Ujevićevim hrvatskim biografima bilo i ima danas onih koji zaobilaze istraživanje okolnosti u kojima je s de Lanuxom priređivao tu osnovnu gramatiku s metodičkim uputama za učenje „srpskog jezika”, smatramo upravo potrebnim odstranjivati legende i predstavljati znanstvena istraživanja koja pokazuju kako je u ratnim okolnostima u Parizu, mogao raditi samo ono što su mu zapovijedali Pierre de Lanux²¹ i Milenko R. Vesnić.²² Važno je takvo istraživanje, kao što smo već najavili, i za povijest hrvatskoga jezika i ukupnu hrvatsku povijest jer se onodobno u Parizu pripremala država u koju će hrvatski narod nepromišljeno ući²³ te umjesto Austrijanaca i Mađara dobiti Srbe za nove gospodare. Mladi hrvatski pjesnik Augustin Ujević bio je naivna, „dobrovoljna” žrtva velikosrpske politike, uplašeni „zarobljenik”, vjerojatno prikliješten zagonetnim ucjenama zbog kojih se bojao za svoj život.

3. UJEVIĆ I DRUGI O GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE DE LA LANGUE SERBE

3.1. UJEVIĆEVA „ZABORAVNOST”

Pojedini hrvatski književni kritičari i povjesničari izbjegavaju pisanje o toj gramatici i zbog Ujevićeva rijetkog spominjanja te gramatike. Spomenio ju je prvi put 17. prosinca 1915. u pismu Anti Trumbiću iz Pariza:

²¹ Kako tvrdi Vlado Pandžić na temelju povijesnih izvora, Pierre de Lanux upoznao je Ujevića na „muškim zabavama” koje je organizirao u Beogradu (1912.) čime ga je izložio progonu austrougarske policije te sukobljavanju s ocem, učiteljem, državnim službenikom. Krajem listopada ili početkom studenoga 1913. usmjerio ga je tajno de Lanux iz Beograda u Pariz obećavši mu stipendiju za Sorbonnu i druge velike povlastice (n. dj., str. 126–129). Nadalje Vlado Pandžić objašnjava da su Ujevićevi „pariški šefovi ili poslodavci Pierre de Lanux i Milenko Vesnić” bili „strogi zapovjednici i suci, škrti blagajnici, ali vjerojatno nije pravodobno ni uspješno smušeni” Ujević „obavljao predviđene poslove” (Isto, str. 131). Ujević „u pismima nije izravno opisivao nasilje koje je doživljavao u Parizu”, nastavio je Pandžić, „jer je morao strogo šutjeti”, posebice o Vesnićevim grubim postupcima prema zaposlenicima u Srpskome kraljevskom poslanstvu i Lanuxovu „slanju pariške policije na sređivanje svakog suradnika koji je pokazivao tvrdoglavost ili neposlušnost” (Isto.).

²² Milenko R. Vesnić (1863. – 1921.) bio je član Radikalne stranke, istaknuti srpski diplomat, izaslanik uz Nikolu Pašića i Antu Trumbića na Pariškoj mirovnoj konferenciji (1919.) itd.

²³ Stjepan Radić jasno je govorio: „Ne srljajte kao guske u maglu!” Usp. Dragutin Pavličević, *Povijest Hrvatske*, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 1994., str. 306.

„Ja ovdje prevodim stvari za *Bulletin Yougoslave*, sastavljam srpskohrvatsku gramatiku s de Lanuxom i šaljem članke za američke novine, na Jugu i Sjeveru ('Pokret' i 'H. Svijet')”.²⁴

Sukladno tome pismu očekivana je „srpskohrvatska gramatika”, a u tisku je postala samo „srpska gramatika” jer je to htio i zapovjedio, kako je već istaknuto, srpski kraljevski poslanik Milenko R. Vesnić uz suglasje suautora Pierrea de Lanuxa. Za znanstvenike bi osobito moglo biti izazovno što je o imenu jezika u vremenu objave te knjige mislio tadašnji najistaknutiji francuski slavist Paul Boyer, ravnatelj Škole orijentalnih jezika (L'École des langues orientales), metodičar slavenskih jezika bez čijega se mišljenja gotovo ništa nije objavljivalo o slavenskim jezicima u Francuskoj krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Dva jezika, srpski i hrvatski, koje su imenovali samo „srpskim” u naslovu te gramatike, on je do početka Prvoga svjetskog rata nazivao „srpsko-hrvatskim”.²⁵

Ni u društvu svojih najbližih prijatelja u Zagrebu od 1940. do 1955. Ujević nije želio komentirati suautorstvo te gramatike.²⁶ Međutim, prema svjedočanstvima Jakova Bašića,²⁷ u Beogradu nije to prikrivao pred onima koji su bili bliski vlasti, osobito u kratkom razdoblju dok je Milenko R. Vesnić bio predsjednik Vlade Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.²⁸ Od toga nije imao nikakve koristi jer ga Vesnić nije želio vidjeti niti

²⁴ Tin Ujević, *Autobiografski spisi, pisma, intervjui* (Ujević, *Sabrana djela, Svezak četrnaesti*), Znanje, Zagreb, 1966., str. 242.

²⁵ Paul Boyer, „La Langue et la littérature en Bosnie-Herzégovine”, *Revue générale des sciences pures et appliquées*, 1900., str. 335–343.

²⁶ Ni u jednom pismu Stanislavu Šimiću, kojemu ih je najviše uputio, nije spomenuo ni tu gramatiku ni suautora Pierrea de Lanuxa koji je bio dobro poznat francuski diplomat, posebice u 1920-im i 1930-im godinama.

²⁷ Jakov Bašić (1903. – 1987.) rođen je u Tomislavgradu: širokobriješki gimnazijalac, prijatelj braće Šimić (Antuna Branka, Stanislava Stanka i Jerka Jeronima), svestrani športaš, nogometaš, vojni gojenac i otpušteni časnik, zaposlenik „u poznatoj beogradskoj knjižari i staretinarnici Vlajka Ignjačevića”, sindikalac, glavni urednik sindikalnog lista „Pravica” u Zagrebu, hrvatski književnik, sindikalni predstavnik NDH-a u Njemačkoj, američki vojnik i časnik. Umro je u gradiću Mill Valleyu (Kalifornija). Štitio je Tina Ujevića u Beogradu, a 1940. sa Stanislavom Šimićem doveo ga je konačno u Zagreb. Usp. Vlado Pandžić, n. dj., str. 156–158.

²⁸ Od 16. svibnja 1920. do 1. siječnja 1921.

mu pomoći. Ostalo je do danas nerazjašnjeno zašto se tako ponio prema njemu.

Prešućivao je Ujević i svoje predratno beogradsko poznanstvo sa suautorom „srpske gramatike” francuskim diplomatom Pierreom de Lanuxom. Ni on nije s njime htio razgovarati nakon povratka iz Sjedinjenih Američkih Država (1919.) koje je nagovarao na ulazak u rat na strani Antante (1917.).²⁹

Ipak, u tekstu „Mrsko ja (Diskretan odgovor na upite)” Ujević je pomalo zagonetno „priznao” kako je u Parizu „s jednim mladim Francuzom, koji je bio stalni pomoćnik Jugoslavenskog odbora, izdao jednu osnovnu gramatiku našega jezika”.³⁰ Znakovito je prešutio ime toga „našega jezika”, a bila mu je to prilika za objašnjenje teških (zarobljeničkih) okolnosti u kojima je pripremao tu gramatiku u Parizu, ali za to nije imao hrabrosti tijekom cijeloga života. Francuski arhivi čekaju istraživače te izazovne problematike koji će obrazložiti razloge njegova straha.

3.2. HRVATSKI KRITIČARI I POVJESNIČARI TE AMERIČKA SLAVISTICA O TOJ GRAMATICI

Miroslav Vaupotić smatra da je Ujević „upao u klopku velikosrpske propagande pašičevskog tipa, koja je ideale naših omladinaca kanalizirala u svoje interesne sfere i zato ne treba nikoga čuditi što je naslov ove knjige samo 'osnovna gramatika srpskoga' a ne i srpskohrvatskoga jezika” jer je „pisac predgovora bio sâm Milenko Vesnić, poslanik Kraljevine Srbije, srbijanski šovinst, jedno vrijeme ekonomski tutor siromašnoga dalmatinskog studenta na Sorbonni A. Ujevića”.³¹

Ukratko komentirajući Ujevićevo pripremanje „brošure o borbi za Jadran u našoj prošlosti”, naslovljenoj *Jugoslavensko more*, Mirko Žeželj pridodao je samo rečenicu: „Osim toga je s mladim Francuzom Pierreom de Lanuxom, suradnikom Odbora, sastavio *Srpsku gramatiku* na francuskom, s predgovorom srpskog poslanika Milenka Vesnića (1916.).”³²

²⁹ V. Pandžić, n. dj., str. 154.

³⁰ Tin Ujević, „Mrsko ja (Diskretan odgovor na upite)”, *Kritika*, III, 2, str. 62–67.

³¹ Miroslav Vaupotić, „Iskrice oko Ujevića (Intimne i redaktorske bilješke)”, *Revija*, Osijek, 1965., 6, str. 41.

³² Mirko Žeželj, *Veliki Tin*, Znanje, Zagreb, 1976., str. 123.

Dragutin Šepić, istarski Hrvat kojega su kao dijete protjerali talijanski fašisti, diplomat Kraljevine Jugoslavije i komunističke Jugoslavije, nakon što je predstavio Ujevićeva razmišljanja „o budućoj Jugoslaviji”, komentirao je njegovu patetičnu „odu” Jugoslaviji te spomenuo njegovu suradnju s listovima 1915. Iako je Šepić kao jugoslavenski diplomat imao na raspolaganju važne povijesne izvore (posebice srpske i jugoslavenske arhive), jednostavno je naveo: „Zajedno s francuskim publicistom de Lanuxom sastavio je 'gramatiku srpsko-hrvatskog jezika', koja je kasnije, 1916. objavljena kao *Grammaire élémentaire de la langue serbe*, a obavio je zajedno s njime i jezičnu korekturu brošure *L'Unité yougoslave* (Pariz, 1915.), u kojoj je jugoslavenska nacionalistička omladina u emigraciji iznijela svoj program.”³³

Američka slavistica Ellen Elias-Bursać objektivno i sustavno je pristupila toj gramatici u spomenutom članku „Sablasni glas Augustina Ouyévitcha u knjizi *Grammaire élémentaire de la langue serbe*”,³⁴ a ponovno ga je objavila u spomenutoj knjizi *Riječi, šiknule iz tmine* (2003.). Jezgrovito je komentirala Vesnićev predgovor, predstavila de Lanuxa kao naobraženoga francuskog diplomata, prevoditelja i autora nekoliko knjiga, poticajno navela razloge pojavljivanja te knjige, citirala kritike o toj knjizi, pa je i zaključila da je bio važniji Ujevićev utjecaj nego suautorov u stvaranju te gramatike.³⁵ Sugestivno je zatim zaključila da je u toj knjizi „hibrid hrvatskoga i srpskog jezika” iako „naslov knjige sugerira da je posrijedi gramatika srpskog jezika” te svrhovito pridodala da „poglavlje koje definira jezik nosi naslov *La langue serbo-croate*”.³⁶ Za našu je temu o metodičarima de Lanuxu i Ouyévitchu (Ujeviću) posebno poticajna njezina potkrijepljena tvrdnja o njihovoj gramatici kao „udžbeniku” u kojem su „jezične vježbe” najvidljiviji „izvor Ujevićeva doprinosa” njezinoj prikladnosti „vojnoj namjeni”.³⁷

³³ D. Šepić, n. dj., str. 369.

³⁴ E. Elias-Bursać, n. dj. „Sablasni glas Augustina Ouyévitcha...”

³⁵ E. Elias-Bursać, n. dj. *Riječi, šiknule iz tmine*, str. 117–124.

³⁶ Isto, str. 119.

³⁷ Isto, str. 120–121.

Srećko Lipovčan, koji je svoju knjigu *Mladi Ujević, politički angažman i rana proza (1909. – 1919.)* uzorno usustavio na temelju neprijepornih dokumenata, naziva Lanuxovu i Ujevićevu knjigu „kurioznom srpskom gramatikom” te navodi kako je Ujević u pismu Trumbiću „spomenio rad s de Lanuxom na 'srpskohrvatskoj gramatici' te suradnju na brošuri *Unité yougoslave*”.³⁸ Budući da je Ujević najavio tu gramatiku četiri i pol mjeseca prije tiskanja drugog izdanja, Lipovčan sukladno znanstvenim načelima ostavio je otvorena mnoga pitanja budućim istraživačima uz napomenu da je možda postojalo i prvo izdanje koje je njemu kao i „ostalim istraživačima ostalo nepoznato”.³⁹

Jasen Boko oprezno je napomenuo da se Ujević u Parizu „pred Božić uspio upisati, čini se na pedagogiju”.⁴⁰ Međutim, nismo to mogli potvrditi nakon pregledavanja popisa redovitih studenata u akademskoj godini 1913./1914.⁴¹ Na tom je popisu njegov gimnazijski kolega (iz Klasične gimnazije u Splitu): „Maver (Hans).”⁴² Na Korčuli i u Splitu bio je poznat kao Ivan ili Ive Maver koji je nakon doktorata u Beču, zatim dodatnog studija na Sorbonni te značajnih znanstvenih radova postao profesor slavistike na rimskom sveučilištu kao Giovanni Maver. Esejističkim je stilom Boko prenio iz nenavedenog izvora da je Ujević s Pierreom de Lanuxom pripremao „*Elementarnu gramatiku srpsko-hrvatskog jezika, namijenjenu francuskim vojnicima i časnicima*” na Solunskoj bojišnici, ali „kako je brošura bila popularna (...), vrlo brzo je doživjela i drugo izdanje, koje se za razliku od prvog, i sačuvalo”, a zatim netočno navodi da se u toj gramatici „nikakav hrvatski jezik ne spominje”⁴³ jer „riječ je o *Gramatici srpskog jezika*, za koju je uvod napisao spomenuti Milenko Vesnić, koji je već neko vrijeme ekonomski mentor mladom i ne osobito redovitom studentu Sorbonne i autoru gramatike”.⁴⁴ U drugome, do-

³⁸ S. Lipovčan, n. dj., str. 70.

³⁹ Isto, str. 71.

⁴⁰ J. Boko, n. dj., str. 104.

⁴¹ Usp. *Liste des élèves et les auditeurs réguliers pendant l'année scolaire 1913 – 1914, Annuaire de l'École pratique des hautes études, Année 1914, 1914.*, str. 154–171.

⁴² Isto, str. 165.

⁴³ Netočno. Spominje se nekoliko puta.

⁴⁴ J. Boko, n. dj., str. 126.

punjenom izdanju svoje knjige *Tin – biografija: trideset godina putovanja* (2017.) Jasen Boko uglavnom je ponovio svoje tvrdnje iz prvoga izdanja koje se odnose na *Grammaire élémentaire de la langue serbe*.⁴⁵

Na temelju istraživanja Ujevićeva rada u Srpskome kraljevskom poslanstvu u Parizu (1913. – 1918.) Vlado Pandžić ponajprije je ustvrdio da je Ujević „odradio neusporedivo više posla” nego njegov „suautor koji je vjerojatno samo površno redigirao i recenzirao zajedničku knjigu kao izvorni govornik francuskoga jezika”.⁴⁶ Malo zatim je Pandžić naveo razloge za dodatnu pozornost toj gramatici koji proizlaze iz činjenice da je Ujević katkada „netočno predstavljao naslov, osobito naziv jezika”, posebice među svojim Hrvatima, jer ga je „kao senzibilnog čovjeka” počesto „zapekla” savjest zbog prešućivanja imena „materinskog i ćaćinskog jezika” u naslovu te gramatike.⁴⁷ Mogli bismo tome pridodati i činjenicu da je objavio prije nepunih dviju godina pjesmu „Oproštaj” u zbirci *Hrvatska mlada lirika* (1914.) u kojoj, među ostalim, slavi ljubav prema svome hrvatskom („harvackom”) jeziku.⁴⁸

4. GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE DE LA LANGUE SERBE U KONTEKSTU PRVOGA SVJETSKOG RATA

4.1. RATNA DOGAĐANJA NA BALKANU

Srpsko kraljevsko poslanstvo uglavnom je preselilo iz Pariza u Bordeaux (početkom jeseni 1914.) gdje je bila i francuska vlada (1914. – 1918.). Stanovali su Milenko Vesnić i njegova bogata te utjecajna supruga Blanche Ulmann-Vesnić u raskošnom dvorcu. Nije često odlazio u Pariz gdje je ostao Ujević s nekoliko zaposlenika.

Nakon srpskih pobjeda nad austrougarskom vojskom 1914. te uspješnog otpora i čuvanja granica gotovo do kraja ljeta 1915., loše su vijesti Vesniću i de Lanuxu stizale tijekom jeseni 1915. Srpska vojska pretrpjela je težak poraz pa se preko Albanije krajem te godine preba-

⁴⁵ Jasen Boko, *Tin – biografija. Trideset godina putovanja*, Profil knjiga, Zagreb, 2017., str. 104.

⁴⁶ V. Pandžić, n. dj., str. 141.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Ljubo Wiesner (prir.), *Hrvatska mlada lirika*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 1914., str. 127.

cila na otok Krf uz francusku pomoć.⁴⁹ Također su teške poraze trpjele britanske vojne snage (uglavnom sastavljene od vojnika iz Irske, Australije i Novog Zelanda) već od travnja 1915. do siječnja 1916. kod Galipolija, na ulazu u Dardanele.⁵⁰ Ulazak Italije u rat na strani Antante primorao je Austro-Ugarsku na prebacivanje velikog dijela svojih vojnih snaga na novootvorenu bojišnicu s Talijanima.

Francuska je dodatno poslala na Solunsku bojišnicu elitne divizije⁵¹ kojima su s oporavljenom srpskom vojskom (popunjenom i zarobljenim austrougarskim vojnicima, uglavnom Hrvatima te Slovencima) postavljeni ciljevi: ponajprije oslobođenje teritorija Kraljevine Srbije, a zatim višestruko povećanje njezina teritorija sukladno starim⁵² i obnovljenim velikosrpskim planovima.⁵³

4.2. POTREBA ZA OSNOVNOM (PRIRUČNOM) GRAMATIKOM NA SOLUNSKOJ BOJIŠNICI

Premda su neki srpski časnici znali francuski, trebalo je francuskim časnicima i vojnicima omogućiti bolju komunikaciju sa srpskom vojskom. To je moglo pomoći u dodatnom zbližavanju „Francuza i Srba” u tadašnjim ratnim događanjima, kako to u uvodnom tekstu (*Introduction*) piše Mil. R. Vesnitch (Vesnić) ističući „prijateljstvo dviju nacija” i potrebu da i „Francuzi nauče srpski jezik kako bi, nakon što su pristigli upomoć srpskoj vojsci”, zajedno pobijedili neprijatelja.⁵⁴

⁴⁹ Jacques Ancel, *Les travaux et les jours de l'armée d'Orient 1915-1918*, Bossard, Paris, 1921.

⁵⁰ Michel Hérubel, *La bataille des Dardanelles (1914-1916) ou la tragédie annoncée*, Presses de la Cité, Paris, 1997., str. 212.

⁵¹ J. Ancel, n. dj., str. 210.

⁵² Ilija Garašanin, *Načertanije*, 1844.

⁵³ Pierre de Lanux, *La Yougoslavie – La France et les Serbes*, Payot et Cie, Paris, 1916., str. 120.

⁵⁴ Mil. R. Vesnitch, *Introduction*.

5. PRIPREMA I TISKANJE *GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE DE LA LANGUE SERBE*

5.1. AUGUSTIN OUYÉVITCH (AUGUSTIN UJEVIĆ) ODREĐEN ZA SUAUTO-RA GRAMATIKE

Nije teško otkriti razloge izbora Pierrea de Lanuxa za suautora te gramatike: prevoditelj je knjiga iz sociologije i psihologije; francuski diplomat (javno novinar) zadužen za jugoistočnu Europu od 1912. do 1916.; profesor francuskog jezika u Beogradu (1912. – 1913.); odličan poznavatelj prilika u Kraljevini Srbiji i šire na Balkanu te srednjoj Europi; autor iznimno važne knjige *La Yougoslavie – La France et les Serbes*⁵⁵ koja je bila jasni projekt planirane nove države Jugoslavije itd.⁵⁶ Nametljivije je pitanje: „Zašto je uz njega izabran Augustin Ujević, mladi hrvatski pjesnik, kritičar i publicist, nekadašnji student Mudroslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu?” Iako se u Parizu dokazao kao uspješan prevoditelj tijekom 1914. i 1915., vjerojatno se nije jako veselio tome odgovornom poslu jer je morao izvršavati Vesnićeve zapovijedi bez ika-

⁵⁵ Naslov je zapravo samo *La Yougoslavie*, a podnaslov *La France et les Serbes*. Na hrvatskome: *Jugoslavija te Francuska i Srbi*.

⁵⁶ Francuski književnik Paul Adam napisao je patetični predgovor toj Lanuxovoj knjizi (str. 1–7). Vrlo je važna za povijest balkanskih i srednjoeuropskih država u 20. stoljeću, a osobito onih koje su bile u sastavu Kraljevine Jugoslavije i SFRJ. Uz naslovnicu je fotografija Meštrovićeve skulpture *Moja Majka* kojega de Lanux naziva „srpsko-dalmatinskim” kiparom (str. 103). Završio je rukopis knjige u veljači 1916. što je naznačio na kraju uvodnog teksta (str. 12). Kako se može zaključiti prema napomeni „Du mème auteur” (*Od istog autora*), tiskana je nakon njegove i Ujevićeve *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. Po tome je neprijeporno da je usporedno pripremao dvije knjige; jednu samostalno, a drugu s Ujevićem, što baca vrlo jasnu sliku na uključivanje u njihovu gramatiku dvadesetak rečenica koje su jasno usklađene s njegovim političkim smjernicama i ciljevima. Na dvjesto šezdeset i tri stranice (u trinaest poglavlja) de Lanux ambiciozno opisuje, pripovijeda, komentira i raspravlja bez ikakvih dvojbi o stvaranju države Jugoslavije koja bi, po njegovu mišljenju, trebala osigurati mir i zaustaviti njemački prodor prema europskom jugoistoku te blisko surađivati s Francuskom. Na temelju srpskih izvora te knjige Ernesta Denisa *La Grande Serbie* (u prijevodu: *Velika Srbija*), koja je tiskana 1915. u Parizu, ponajprije sažeto predstavlja srpsku povijest do 1908., zatim slavi kao ratni svjedok (dopisnik) srpsku vojsku u Balkanskim ratovima 1912./1913., zaneseno piše: o „Jugoslaviji i razvoju nacionalne ideje”, obvezatnoj potrebi ujedinjenja Južnih Slavena, „rijednosti srpskog savezništva” s Francuskom te predstavlja i izrazito subjektivno komentira diplomatske dokumente koji se odnose na „kriznu 1914.” Veliku je ambicioznost predočio na zemljopisnoj karti zamišljene „Jugoslavije” koja opseže, među ostalim, Trst, polovicu Koruške i Štajerske, južnu Mađarsku (s gradovima Pečuhom, Bajom, Suboticom i dr.), Temišvarski Banat, dijelove zapadne Bugarske, sjeverni dio grčke Makedonije i sjevernu Albaniju.

kva otpora i odgode, uostalom kao i većina „srpskih stipendista” koji nisu vraćeni tijekom kolovoza i rujna 1914. u Srbiju. Iako nije imao prosvjetnog iskustva, vjerojatno u Srpskome kraljevskom poslanstvu nisu imali boljeg „stručnjaka”,⁵⁷ a očito su smatrali da on, ipak, to može dobro uraditi. Bio je učitelj sin, a na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu (danas Filozofski fakultet) nepuna četiri semestra studirao je nastavne predmete koji su ga trebali pripremiti za gimnazijskog profesora:⁵⁸ „hrvatski jezik i književnost, klasičnu filologiju, filozofiju, estetiku”.⁵⁹ Očito je bilo važno i da je Hrvat iz Dalmacije koju je Vesnić već uključio u predviđenu (zamišljenu) „Veliku Srbiju”.

Svrhovito je spomenuti da je u Parizu Ujević katkada slušao predavanja iz pedagogije⁶⁰ i psihologije⁶¹ te vjerojatno slavenskih jezika i metodike jezika kod profesora Paula Boyera, što mu je zasigurno pomoglo u stjecanju barem osnovnih znanja za priređivanje udžbenika (gramatike) „srpskohrvatskog jezika” kako je najavio Anti Trumbiću.⁶² Kratko pismo Zdravku Nižetiću iz Pariza (13. siječnja 1914.) završio je rečenicom: „Upravo idem na psihološko predavanje g. Dumasa, pa Vas srdačno pozdravljam.”⁶³

⁵⁷ Vlado Pandžić ustvrdio je da su Ujevića „jako opterećivali prevoditeljski poslovi, a teško mu je bilo i pisanje promidžbenih tekstova za srpske, protuaustrijske ili prosrpske listove kao što je bila splitska *Sloboda*” (n. dj., str. 131–132).

⁵⁸ Gotovo su svi studiji onodobno na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu primarno pripremali buduće profesore. Usp. Vlado Pandžić, „Studij kroatistike i nastavni predmet Hrvatski jezik u ozračju suvremenih kurikulskih teorija”, *Hrvatski*, 2016., 1, str. 79–87. Slično je bilo i na Sorbonni u Parizu. Émile Durkheim (1858. – 1917.), istaknuti francuski sociolog (utemeljitelj francuske sociologije), filozof i pedagog, reformirao je sveučilišne studije (1904. – 1914.) te zahtijevao gotovo od svih studenata slušanje kolegija s područja „znanosti o odgoju” ili „znanosti o obrazovanju” te stažiranje u prosvjetnim ustanovama. Usp. André Mazon, „Paul Boyer /1864. – 1949./”, *Revue des études slaves*, 1950., 1-4, str. 7–13. Ujević ga spominje kao istaknutog profesora. Ipak, na fotografijama pune dvorane studenata na Durkheimovim predavanjima nismo „pronašli” Ujevića.

⁵⁹ Dragutin Tadijanović, „Kronologija Tina Ujevića”, u: Tin Ujević, *Rukovet prepjeva & Kritičari o Tinu Ujeviću*, August Cesarac – Slovo ljubve, Zagreb – Beograd, 1979., str. 484.

⁶⁰ M. Žeželj, n. dj., str. 100.

⁶¹ T. Ujević, n. dj., str. 237.

⁶² Njegovo ime jezika u pismu Anti Trumbiću, 17. prosinca 1915. Usp. T. Ujević, n. dj., str. 242.

⁶³ Slavni francuski profesor Georges Alphonse Dumas (1866. – 1946.), medicinar, psiholog, filozof, doktor filoloških znanosti, dugogodišnji predstojnik Katedre za eksperimentalnu psihologiju na Sorbonni, utemeljitelj Francuskog društva psihologa, dragovoljac među vojnicima

U prvoj polovici 1914. Ujević je mogao odlaziti na sveučilišna predavanja te na popularna mjesta u koja su zalazili istaknuti umjetnici, ali nakon Sarajevskog atentata zavedeno je „izvanredno stanje” u Srpsko-me kraljevskom poslanstvu u Parizu. U očekivanju rata srpski stipendisti u Parizu morali su se vraćati u Srbiju, a Ujević je kao austrijski državljanin ostao u Parizu. Povelik je broj izmišljotina o njegovu tadašnjem ponašanju. Premda je Ujević o ponečem pisao i govorio, na temelju pregleda mnogih povijesnih izvora nismo mogli pronaći dokaze da je stupio, primjerice, u Stranu legiju, pijančevao u Avignonu itd.⁶⁴

Zasigurno Ujeviću nije bilo lako prihvatiti zaduženje koje su mu nametnuli de Lanux i Vesnić. Nije imao iskustva u priređivanju gramatika, stoga je morao ponajprije proučiti nekoliko osnovnih (elementarnih) gramatika stranih jezika koje su objavljene u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća u Francuskoj. Vjerojatno mu je kao suautoru trebalo barem četiri-pet mjeseci za priređivački posao, stoga se može pretpostaviti da je izrada te knjige započela krajem ljeta ili početkom jeseni 1915.

Oslanjajući se u pripremi te gramatike na Parčićevu i Mužinu gramatiku, možda su se de Lanux i Ujević istodobno obraćali iskusnim francuskim metodičarima za savjete. Nigdje se u knjizi, što pomalo začuđuje, ne spominje ime najistaknutijega onodobnog slavista i metodičara Paula Boyera,⁶⁵ zaposlenog u Institutu orijentalnih jezika (*L'institut des langues orientales*) koji je s Nicolasom Speranskim napisao priručnik *Manuel pour l'étude de la langue russe, textes accentués, commentaire grammatical, remarques diverses en appendice, lexique* (1905.). Imao je taj priručnik/udžbenik tijekom 20. stoljeća desetak izdanja, a bio je u uporabi i u 1980-im godinama na francuskim sveučilištima. Boyer je napisao opsežan (str. I. – XIV.) metodički predgovor (*Introduction*) koji je poslužio mnogima za priređivanje priručnika ili udžbenika stranih jezika

na Verdunskoj bojišnici, posebice se bavio psihičkim problemima i psihoterapijom u ratu. Usp. Henri Wallon, *La vie et l'oeuvre de Georges Dumas*, Paris, 1946.

⁶⁴ Istraživali smo, u okviru projekta Vlade Pandžića, mnoge povijesne izvore o Ujevićevu boravku, radu i studiju u Parizu od proljeća 1916. do proljeća 1919. Uskoro ćemo u zajedničkom preglednom radu (najvjerojatnije u knjizi) objaviti, raščlanjivati, komentirati i prosuđivati dosad nepoznate pojedinosti o njegovu pjesničkom stvaralaštvu u Parizu.

⁶⁵ Utemeljitelj je prve katedre ruskog jezika u Francuskoj (1891.).

u Francuskoj. Također je vrlo značajan za francusku metodiku nastave jezika krajem 19. i početkom 20. stoljeća njegov članak „*Simple Conseils aux élèves du cours de russe de l'École des langues orientales*”.⁶⁶

Iako Ujević nije potvrdio da su ih Boyerova djela inspirirala tijekom priprema „srpskohrvatske gramatike”, to se može pretpostaviti nakon pozornih raščlambi i usporedbi. Cijenio je Boyera kao odličnog pedagoga i metodičara živih jezika, ali teško ga je i optuživao.⁶⁷ Kako navodi Dragovan Šepić, Ujević se žalio De Giulliju početkom srpnja 1917. da ga je „profesor ruskog jezika Paul Boyer od komesara njegova kvarta dao izgrditi” te da „na fakultet se nije mogao upisati jer je ’u namjeravanom momentu inskripcije spriječen zulukafarskim prijeljama policije”.⁶⁸

Iako je imao dopusnicu, Ujeviću su zasigurno bili uskraćeni česti izlasci u grad jer vojna je policija mobilizirala mlade ljude koje je zatekla na javnim mjestima. Odlasci na sveučilište ili u poznate restorane bili su vrlo prorijeđeni. Tako će ostati tijekom cijeloga Prvoga svjetskog rata, sve do prosinca 1918. To što su pojedini Ujevićevi biografi pisali o njegovu raspojasanom „boemstvu” u tom vremenu, može se smatrati uglavnom dvojbenim, a puno toga je i neistinito.⁶⁹

5.2. PRIPREMA GRAMATIKE

Vjerojatno je tu gramatiku prvi isplanirao Pierre de Lanux, a zatim je u dogovoru s Vesnićem zadužio Augustina Ujevića za njezinu izradu pod pokroviteljstvom Srpskoga kraljevskog poslanstva u Parizu koje je jednostavno „zaboravljalo” hrvatski narod i hrvatski jezik.⁷⁰ Činili su to postupno, potihom kako pojedini istaknuti Hrvati ne bi odbili suradnju u stvaranju nove države.

Velike su srpske ambicije bile povezane s tiskanjem te nevelike knjige. Srpsko kraljevsko poslanstvo u Parizu izravno i bez dvojbe je

⁶⁶ Paul Boyer, „*Simple Conseils aux élèves du cours de russe de l'École des langues orientales*”, *Revue internationale de l'enseignement*, 1898., 36, str. 417–426.

⁶⁷ D. Šepić, n. dj., str. 375.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ V. Pandžić, n. dj., str. 138–142.

⁷⁰ Možda prvo izdanje nije vidjelo „danju svjetlost” ili je naklada bila vrlo skromna. Zagonetka ostaje.

slijedilo, među ostalim, i tom „srpskom gramatikom” velikosrpske planove o višestrukome proširenju Kraljevine Srbije i degradaciji hrvatskoga i slovenskoga naroda na razinu plemena, uostalom kao i potpunom zapostavljanju nekih naroda: Crnogoraca, Makedonaca, Albanaca i dr.⁷¹

5.3. TISKANJE GRAMATIKE

Nakon što je osnovna gramatika bila recenzirana⁷² i konačno pripremljena za tisak, Milenko Vesnić uz suglasje (ili čak i prijedlog Pierrea de Lanuxa) zasigurno je odredio naslov: *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. Iako smo pažljivo tragali u povijesnim izvorima, nismo do sada pronašli Ujevićevo možebitno protivljenje toj odluci.

Knjižara „Delagrave” pobrinula se u skladu s ratnim obvezama za tiskanje te gramatike koja je otpremljena na Solunsku bojišnicu,⁷³ a tek mali dio naklade zadržan je u Francuskoj.⁷⁴

Na naslovnici je ispod naslova *Grammaire élémentaire de la langue serbe* sugestivno istaknuto:

Grammaire – Exercices

*Textes – Lexique*⁷⁵

Vesnić je napisao poticajan i očekivani predgovor (*Introduction*). Nakon što je patetično predvidio da će zajednički pobijediti neprijatelja, na kraju je istaknuo da su gospodin „de Lanux” i „Ouyévitch” napravili jedno korisno djelo priredivši elementarnu gramatiku srpskoga jezika korisnu Francuzima”, stoga će svi „biti jednoglasni u svojoj zahvalnosti”.⁷⁶ Nigdje u tome tekstu ne spominje Hrvate ni hrvatski jezik. Premda mu je bilo dobro poznato da je Ujević Hrvat, apostrofirao je samo srpski jezik, što pokazuje u kojem je smjeru vodila njegova politika.

⁷¹ Usp. E. Denis, n. dj. *La Grande Serbie* i P. de Lanux, n. dj. *La Yougoslavie*.

⁷² U recenziranju se zasigurno više pazilo na političku funkcionalnost nego na gramatičke pogreške. Potkralo ih se nekoliko. Ujević nije uredno napravio korekturu.

⁷³ Kao što je već spomenuto, Pierre de Lanux bio je zapovjednik konvoja koji je dopremao humanitarnu pomoć u Solun (<https://delanux.fr/pierre-de-lanux-un-diplomate/>).

⁷⁴ V. Pandžić, n. dj., str. 141.

⁷⁵ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., naslovnica. Podnaslov na hrvatskome: „Gramatika – Vježbe; Tekstovi – Rječnik”. Nakon što su naznačeni autori Pierre de Lanux i Augustin Ouyévitch, slijedi: „Préface de M. Vesnitch”. Na hrvatskome: „Predgovor M. Vesnića.”

⁷⁶ Mil. R. Vesnitch, n. dj., *Introduction*.

Ipak, Ujević nije potpuno zaobišao hrvatski jezik u toj gramatici, ali prije toga je s de Lanuxom ponudio „praktične savjete za samostalno učenje”.⁷⁷

6. METODIČKO OBLIKOVANJE GRAMMAIRE ÉLÉMENTAIRE DE LA LANGUE SERBE

6.1. PRAKTIČNI SAVJETI ZA SAMOSTALNO UČENJE (CONSEILS PRATIQUES POUR ÉTUDIER SEUL)

Nakon Vesnićeva uvodnog teksta nalaze se pažljivo usustavljene dvostranične metodičke upute: „Conseils pratiques pour étudier seul” (u prijevodu: *Praktični savjeti za samostalno učenje*). Već na prvi pogled je jasno da su napisani vojničkim stilom, upravo u skladu s namjenom. Ako bi se ti „savjeti” pripisali Ujeviću, bilo bi razloga za blagu „začuđenost” jer mladi hrvatski pjesnik i književni kritičar nije dotad s vojskom imao nikakve veze.

Pomišljajući kako su takve metodičke upute mogle biti preuzete iz osnovnih (elementarnih) gramatika na francuskom jeziku koje su tiskane u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća, pregledali smo sve koje su nam bile dostupne. Nismo nigdje našli isti takav tekst, stoga pretpostavljamo da ni Ujević ni de Lanux nisu izravno plagirali nečije metodičke upute iako to pitanje ostavljamo otvorenim za nova istraživanja. Sličnih je savjeta bilo i u antici.⁷⁸

Potrebno je, ipak, istaknuti da su de Lanuxa i Ujevića zasigurno metodičke upute iz tih osnovnih (elementarnih) gramatika na francuskom jeziku inspirirale u oblikovanju „praktičnih savjeta za samostalno učenje”.⁷⁹ Pokazali su (vjerojatno više Ujević?) umijeće sažetoga predstavljanja tradicionalnih metodičkih načela te novih metoda i postupaka.

⁷⁷ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 1–2.

⁷⁸ Primjerice, Kvintilijan je neke obrazložio, osobito potrebu za svakodnevnim samostalnim učenjem. Usp. Marko Fabije Kvintilijan, *Obrazovanje govornika*, Sarajevo, 1984., str. 129–131.

⁷⁹ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 1–2.

CONSEILS PRATIQUES

POUR ÉTUDIER SEUL

Suivre méthodiquement l'ordre donné par le livre, où les règles grammaticales, les vocabulaires et les exercices progressent ensemble.

Se représenter l'étude comme un voyage de découverte. Faire chaque jour une étape convenable — en s'assurant souvent de ses communications.

Devant la difficulté, s'entêter doucement (par un effort qui n'est jamais perdu). Mais s'arrêter avant la fatigue d'esprit et l'impatience, qui ne mènent à rien.

Si l'on est obligé de sauter quelque point difficile, sans l'avoir bien compris, le noter afin d'y revenir par la suite jusqu'à ce qu'il s'éclaircisse, ce qui arrive souvent de soi-même. S'efforcer de laisser derrière soi le moins possible de ces points obscurs.

Bien connaître ses propres moyens. Ne pas confondre ce qui est superficiellement éclairci, ce qui est bien compris, et ce qui est su.

Provoquer sa propre réflexion en présence des mots nouveaux, surtout des mots composés, chercher à en apercevoir les relations avec des mots déjà connus. Ne jamais se lasser de construire des phrases répondant aux circonstances possibles d'un voyage, d'une conversation, d'une lettre.

Si l'on se trouve dans le pays, toutes les règles de self-instruction se fondent en celle-ci : être curieux de tout. La langue *cicante* est sous vos yeux dans les journaux, les affiches, les avis, etc. Lire et essayer d'interpréter tout ce qu'on rencontre. Parler en se risquant hardiment, sans trop de souci de décliner et conjuguer exactement dans les débuts, et aussi sans précipitation, et surtout sans honte. Les gens du pays sont toujours disposés à la patience et à la sympathie envers un étranger qui fait de son mieux pour parler leur langue ; et ils lui viennent cordialement en aide.

S'appliquer à saisir le mouvement de la pensée chez ceux qu'on entend ; s'identifier docilement à l'esprit de la langue. La récompense commence dès qu'on improvise à son tour.

Prvi „praktični savjet” ili metodička uputa u slobodnom prijevodu na hrvatski glasi:

„Slijediti metodički redoslijed lekcija u knjizi u kojoj gramatička pravila, rječnici i vježbe (zadatci) usporedno napreduju.”⁸⁰

⁸⁰ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 1.

Pierre de Lanux i Augustin Ouyévitch (Ujević) služe se infinitivom koji je i onodobno u francuskome znanstvenom pa i administrativno-poslovnom stilu obično upotrebljavan umjesto imperativa za blago izražavanje savjeta ili zapovijedi, osobito kada nije izravno usmjereno nekomu jer infinitiv u takvim situacijama ima „opću vrijednost”, tj. više je neutralan nego autoritaran.⁸¹ Takvim blagim „imperativnim rečenicama” autori su nastojali bolje motivirati francuske časnike i vojnike na učenje jezika, što je Ujević mogao naučiti na predavanjima iz metodike jezika od profesora Paula Boyera. De Saussureova ženevska predavanja o proučavanju jezika kao sustava, te među ostalim, i funkcioniranja jezika u određenom vremenu imala su u Parizu utjecajne zagovornike među sveučilišnim profesorima koje je katkada slušao i Ujević.⁸²

U našim komentarima tih „praktičnih savjeta” pretvarali smo katkada francuske infinitive u hrvatske imperitive što je prikladnije (razumljivije) u hrvatskome jeziku jer se u vojničkom stilu poprilično razlikuje zapovijedanje pojedincu ili skupini vojnika, odnosno postrojbi. De Lanux i Ujević napominju potencijalnim korisnicima svoje gramatike da je potrebno slijediti „metodički redoslijed lekcija u udžbeniku” u kojem je predviđen istovremeni napredak u učenju gramatičkih pravila, rječnika te vježbanja.

Drugi „praktični savjet” zapravo je tradicionalna motivacija za učenje, osobito za samostalno učenje bez poticatelja ili učitelja:

„Predstaviti sebi učenje kao putovanje u nove svjetove. Svaki dan napraviti valjan korak više – uz primjeren slijed novih znanja.”⁸³

Sugeriraju autori jednostavno kako je najbolje za učenje stranog jezika izazvati znatiželju kao što ga može izazvati „putovanje u nove svjetove”, a učiti treba svakodnevno, tj. svaki dan potrebno je napraviti „korak više” te ostvariti „primjeren slijed novih znanja”.⁸⁴

⁸¹ A. Hamel – V. Schnéegans, *Grammaire Classique de la Langue Française*, Librairie Delalain Frères, Paris, 1910., str. 337.

⁸² Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale* (ur. Charles Bally – Albert Sechehaye), Paris, 1916.

⁸³ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 1.

⁸⁴ Isto.

Treća metodička uputa ponajprije potiče korisnika „osnovne gramatike” da pred zaprekama bude ustrajan jer „trud nikada neće biti uzaludan”, a zatim traži odmor „prije zamora duha i prije nestrpljivosti koje ne vode ničemu”.⁸⁵ Metodičari de Lanux i Ujević najavljuju i očekivane teškoće u učenju koje treba prihvatiti kao nešto „normalno”.⁸⁶

U četvrtom odjeljku sugestivnih uputa metodičari ponajprije potiču korisnika na obvezno bilježenje ako već moraju preskočiti „neke teške, nerazumljive dijelove”, „kako bi se kasnije vratili na njih”, a trebalo bi im se vraćati „sve dok se ne rasvijetle, što najčešće dolazi samo od sebe”.⁸⁷ Na kraju odrješito napominju da bi trebalo, ipak, „ostavljati što manje nejasnih dijelova za kasnije učenje”.⁸⁸ Nuđenjem mogućnosti privremenog „preskakanja” pojedinih dijelova promiču uporno vježbanje dok sve ne postane jasno te naučeno.

Peti „praktični savjet” potiče „dobru procjenu vlastitih sposobnosti”. Trebalo bi razlikovati „ono što je površno jasno, od onoga što se sasvim razumjelo te onoga što je poznato”.⁸⁹

U šestom odjeljku savjetuje se usmjerivanje „misli na otkrivanje novih riječi, posebno složenih riječi” te traženje „poveznice s već poznatim riječima” jer nikada se ne bi smjela „gubiti volja za stvaranje novih rečenica o mogućim putovanjima, razgovorima i pismima”.⁹⁰

Najopsežniji je sedmi odjeljak u kojem se nalazi nekoliko svrhovitih savjeta za onog koji se nalazi u zemlji u kojoj se govori dotični jezik. Osobito napominju kako „sva pravila o samopoučavanju” imaju temelje u „znatiželji za sve” jer „živi jezik je pred vašim očima u dnevnim novinama, oglasima, obavijestima” itd.⁹¹ Sukladno tome, ističu autori, potrebno je „čitati i nastojati razumjeti sve s čime se susrećete”, stoga je korisno govoriti „hrabro riskirajući, u prvim razgovorima bez prevelike brige oko pravilne sklonidbe i sprezanja, i bez žurbe, i nadasve bez sti-

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Isto, str. 2.

⁹¹ Isto.

da” jer su „domaći ljudi uvijek strpljivi sa strancem koji nastoji dati sve od sebe u govoru njihovim jezikom, prihvaćaju ga sa simpatijom i vrlo rado mu pomažu”.⁹² Iako ne spominju izrijekom ni jednu zemlju, očito de Lanux i Ujević sugeriraju francuskim vojnicima i časnicima da će biti dobro primljeni u zemljama koje oslobode od austrougarskog neprijatelja.

Na kraju su završni savjeti u kojima smo u prijevodu umjesto francuskih infinitiva upotrijebili hrvatski imperativ:

„Potrudite se slijediti tijekom misli onih koje razumijete; poistovjetite se s duhom jezika. Nagrada slijedi čim se odvažimo na razgovor bez pripreme.”⁹³

Upravo ti završni savjeti poprilično otkrivaju da autori nisu štedjeli u oponašanju osnovnih gramatika na francuskom jeziku. Ipak, nastojali su afirmirati svoj specifični stil, što se osobito odnosi na Ujevića.

Nakon raščlambe „praktičnih savjeta” može se autore pohvaliti s metodičkih stajališta za jezgrovitost, jednostavnost, ekonomičnost, svrhovitost i čvrstinu jasnoće kojom su upućeni francuskim časnicima i vojnicima koji su se trebali služiti tom osnovnom gramatikom. Ostaje zagonetno što se ni u jednom savjetu ne spominje ime jezika koji bi trebalo naučiti. To i dalje ostavlja sumnju da su metodičari Pierre de Lanux i Augustin Ujević smatrali da se svaki strani jezik može učiti prema istim ili sličnim savjetima.

6.2. STRUKTURA UDŽBENIČKIH JEDINICA

Kao što je poticajno istaknula Ellen Elias-Bursać, Lanuxova i Ujevićeva gramatika je jezični „udžbenik” jer je namijenjena učenicima,⁹⁴ francuskim vojnicima i časnicima bez obzira na njihove životne godine. Upravo sukladno tradiciji određenja udžbenika neosporno se može tako nazvati jer se predviđeni učenik (vojnici, časnik) može njime služiti bez učiteljeve pomoći.

⁹² Isto.

⁹³ Isto.

⁹⁴ Elias-Bursać, n. dj., str. 118–119.

Svaka je udžbenička jedinica pažljivo oblikovana. Budući da je udžbenik predviđen za samostalno učenje, zasnovan je ponajviše na deduktivnoj metodi, tj. ponajprije se predstavljaju definicije i pravila te navode primjeri, zatim na konverzaciji utemeljenoj na deduktivno-induktivnoj i induktivno-deduktivnoj metodi, a vrlo malo na induktivnoj metodi prema kojoj se iz predloženog teksta izdvajaju primjeri za tumačenje jezičnih zakonitosti.

Pierre de Lanux i Augustin Ujević priređivali su taj udžbenik/priručnik, kao što smo već naveli, najvjerojatnije od kraja ljeta do završetka 1915. i možebitno početkom 1916. Ustvrdili smo također da im je zasigurno pripomogla bogata francuska teorija i praksa nastave ili učenja i poučavanja stranih jezika iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća, ali njihovo je djelo, kako su sami istaknuli, itekako bilo inspirirano „Mužinom malom praktičnom gramatikom” i skladno usustavljenom Feuvrierovom obradom Parčićeve „slavenske gramatike”.⁹⁵ Umjesto glagolskoga pridjeva trpnog „inspiriran” moglo bi se reći da su oponašali gradivo tih knjiga te poprilično hrvatski jezik pretvarali u „srpski jezik”.

6.3. „SRPSKA ĆIRILICA” I „HRVATSKA LATINICA”

Grammaire élémentaire de la langue serbe najprije donosi „srpski alfabet” i „hrvatsku abecedu”, tj. srpsku ćirilicu i hrvatsku latinicu te opis glasova.⁹⁶ Pregledno je u pet stupaca prema „srpskom alfabetu” (*Alphabet serbe ou cyrillique*) predstavljena „hrvatska abeceda” (*Alphabet croate ou latin*)⁹⁷ iako je za francuske vojnike i časnike, po našem mišljenju, bilo prikladnije da je na prvom mjestu hrvatska grafija (latinica) jer su naučili francusku grafiju (latinicu) na početku svoga školovanja.

Izgovor glasova objašnjen je u petom stupcu (*Prononciation*) u kojem se nalazi usporedba izgovora glasova „lj” i „gj” s talijanskim „gli” i „giorno”.⁹⁸ Premda je usporedba uglavnom uredna, vjerojatno je slabo mogla pomoći francuskim vojnicima i časnicima koji nisu znali talijanski

⁹⁵ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 109.

⁹⁶ Isto, str. 3–5.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Isto.

jezik. Izgovoru većine ostalih suglasnika autori su posvetili dvije posebne stranice pod naslovom „La langue serbo-croate” („Srpsko-hrvatski jezik”) u kojem su u skladu s tradicionalnom velikosrpskom politikom ustvrdili: „Srbi i Hrvati pišu i govore istim jezikom.”⁹⁹

Nadodana je zatim netočna tvrdnja o „malim” razlikama u govorima „juga” i „istoka”.¹⁰⁰ U „jug” svrstavaju „Bosnu, Hercegovinu, Dalmaciju i Crnu Goru”, a u „istok”: „jug Mađarske, dio Hrvatske, Srbiju i Makedoniju”.¹⁰¹ Razotkrivaju i te „pogrješke” politiku koja je pripremala ne samo ostvarenje Londonskog ugovora nego i Lanuxova prvoga plana stvaranja „Velike Srbije” te zatim „Jugoslavije” kojom će Srbi vladati,¹⁰² stoga ih se može nazvati „namjernim pogrješkama” pod pritiskom srpskoga kraljevskog poslanika Vesnića.

U časopisu *Revue générale des sciences pures et appliquées* autorima je bio na raspolaganju spomenuti Boyerov članak „La langue et la littérature en Bosnie-Herzégovine”.¹⁰³ Iako su u tome tekstu mogli naći barem nekakvu skromnu potporu svojim nastojanjima isticanja „jedinstva jezika” kojim „govore Srbi, Hrvati i Turci” (tada uobičajeno ime za bosansko-hercegovačke muslimane; od 1971. – Muslimani; Bošnjaci od 1993.),¹⁰⁴ de Lanux i Ujević nisu se značajno oslanjali na taj članak. Svrhovito bi bilo odgovoriti na pitanje: Je li to bio razlog za sukobljavanje Ujevića i Boyera?

Premda nemamo čvrstih dokaza, pretpostavljamo da je istaknuti slavist bio nezadovoljan izbacivanjem iz naslova riječi „croate” (pridjeva: hrvatski, hrvatskoga), što u ratnim i političkim francuskim okolnostima nije mogao promijeniti. Metodičari i gramatičari de Lanux i Ujević odredili su „granice srpskog jezika” gotovo kao i Vuk Karadžić,¹⁰⁵ a neštedi-

⁹⁹ Isto, str. 6.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² P. de Lanux, n. dj., str. 120–149.

¹⁰³ P. Boyer, n. dj., str. 335–343.

¹⁰⁴ Isto, str. 335.

¹⁰⁵ B. C. K. (inicijali na ćirilici: Vuk Stefanović Karadžić), *Kovčević za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona*, Beč, 1849.

mice ih je pomicao Lanuxov mentor,¹⁰⁶ profesor Ernest Denis u knjizi *La Grande Serbie (Velika Srbija)*.

6.4. MORFOLOŠKE I SINTAKTIČKE VJEŽBE

Nakon tvrdnje da Srbi i Hrvati „pišu i govore istim jezikom”,¹⁰⁷ određenja „južnog” i „istočnog dijalekta”, razlika u „pismu” i opisa izgovora glasova pod naslovom „La Langue serbo-croate” („Srpsko-hrvatski jezik”),¹⁰⁸ Pierre de Lanux i Augustin Ouyévitch brzo su preusmjerili pozornost na morfologiju.¹⁰⁹ Ponudili su na ćirilici jezgroviti pregled vrsta riječi¹¹⁰ i time već pokazali kako slušaju Vesnića, provoditelja velikosrpske politike, koji nije prihvaćao čak ni Skerlićev prijedlog da Srbi prihvate latinicu, a Hrvati „istočno narečje”, tj. ekavski govor.¹¹¹

Posebnu su pozornost autori poklonili deklinaciji imenica, što je za sigurno bilo teško učivo za Francuze. U skladu s tim ponudili su prikladne vježbe te rječnik koji sadrži riječi upotrijebljene u tim vježbama.¹¹² Prema tome može se zaključiti da je riječ o udžbeniku ili priručniku, izrijekom namijenjenom francuskim vojnicima i časnicima za samostalno učenje, koji će donekle utjecati na povijest hrvatskoga naroda i hrvatskoga jezika do 1990. Naime, Pierre de Lanux bio je jedan od najvažnijih pregovarača na Versajskim mirovnim pregovorima (1919.) i vrlo moćni francuski diplomat u Društvu naroda u Ženevi (1923. – 1933.).¹¹³

Premda de Lanux i Ujević nisu gramatiku previše opterećivali vojničkim „vokabularom”, sugestivno su ponudili rečenice koje su trebale uvjeriti francuske vojnike i časnike da imaju hrabre saveznike u borbi protiv neprijatelja (Centralnih sila): „Naš narod je malen, ali hrabar.”¹¹⁴

¹⁰⁶ E. Denis, n. dj., str. 310.

¹⁰⁷ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 6.

¹⁰⁸ Isto, str. 6–7.

¹⁰⁹ Isto, str. 7–8.

¹¹⁰ Isto.

¹¹¹ Jovan Skerlić, „Istočno ili južno narečje”, Srpski književni glasnik, 1913., 10, str. 756–770.

¹¹² P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 17–19.

¹¹³ Denisova knjiga *La Grande Serbie*, Lanuxova *La Yougoslavie* te Lanuxova i Ujevićeva *Grammaire élémentaire de la langue serbe* bile su na raspolaganju pobjedničkim pregovaračkim izaslanstvima, a jesu li izravno utjecale na neke odluke, trebalo bi istražiti.

¹¹⁴ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 19.

Priključili su jednostavnu rečenicu: „Srbija je naša domovina.”¹¹⁵ Nadalje su (na francuskom jeziku) također željeli utuviti „u glavu” mladim francuskim vojnicima da je Francuska „bogata” i „velika” država, velesila koja pomaže srpskoj vojsci.¹¹⁶

Neprijeporno se može istaknuti da su de Lanux i Ujević promicali ne samo „tajni” Londonski ugovor nego i izrazito više u korist planirane „Velike Srbije” ili „Jugoslavije”. Činili su to uglavnom kratkim (vojničkim) jesnim i niječnim rečenicama iako Hrvat, za razliku od suautora (francuskog diplomata), nije bio upoznat s cjelovitim sadržajem tog ugovora, što se može, među ostalim, zaključiti prema njegovim pismima iz 1915. i 1916.¹¹⁷ Međutim, de Lanux je želio, kako smo već više puta sugerirali, daleko više za Srbiju te za Jugoslaviju nego što joj je jamčio Londonski ugovor i na tome je uporno radio,¹¹⁸ a u ostvarenju tih planova trebala je poslužiti njegova knjiga *La Yougoslavie* te njegov i Ujevićev udžbenik *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. Budući da je istodobno radio na pripremi tih dviju knjiga, nameće se pitanje o Ujevićevoj obaviještenosti o njegovim poslovima i nastojanjima u ostvarivanju velikosrpske politike.

U ratnom Parizu Ujević se rado sjećao zavičaja, Dalmacije, pa je sukladno tome znakovita rečenica u toj „srpskoj gramatici”: „Dalmacija je primorska zemlja.”¹¹⁹ Hrvatska se pokrajina Dalmacija naziva „zemljom” na koju su računali velikosrpski političari, ali i Talijani kojima je mogla biti znakovita rečenica: „Koliko dugo treba od Niša do Trsta?”¹²⁰ Prema Lanuxovu planu Trst i Niš trebali su biti u novoj državi „Jugoslaviji”, stoga je htio to barem nagovijestiti u udžbeniku *Grammaire élémentaire de la langue serbe*.¹²¹

¹¹⁵ Isto.

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ T. Ujević, n. dj. „Autobiografski...”, str. 230–244.

¹¹⁸ P. de Lanux, n. dj., str. 120–240.

¹¹⁹ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 20.

¹²⁰ Isto, str. 21.

¹²¹ P. de Lanux, n. dj., str. 120.

Kakva se budućnost spremala Hrvatima i Slovencima, moglo se naslutiti prema rečenici: „Slovenci i Srbi su braća Hrvatima.”¹²² Uništenje Austro-Ugarske obećavao je moćni saveznik koji se bori za „pravdu” i „demokraciju”: „Francuzi su neprijatelji tiranima.”¹²³ Velikosrpsku politiku odlično razotkriva rečenica: „Srbi, Hrvati i Slovenci jesu jedan narod.”¹²⁴ Očito je Hrvatima i Slovencima bila namijenjena zajednička država u kojoj će Srbi vladati zbog zasluga za raspad Austrougarske Monarhije.¹²⁵

Koliko je i je li uopće Ujević svjesno nastojao sačuvati neka specifična obilježja hrvatskoga jezika u toj gramatici, nije bez dodatnih istraživanja i prijepora moguće razotkriti. Primjerice, je li promovao hotimice ili slučajno pitanja koja na početku imaju hrvatsko: „Je li?” U cijeloj gramatici nigdje nema na početku pitanja uobičajeno srpsko: „Da li?”

Komentirajući „hibridni oblik jezika” koji je „primijenjen” u toj „knjizi”,¹²⁶ Ellen Elias-Bursać ističe da je „zanimljivo” što „*Elementarna gramatika* preporučuje isključivo futur s infinitivom (str. 47), s time da se ni ne spominje mogućnost upotrebe oblika prezenta s veznikom *da*.”¹²⁷ Nije potpuno jasno iskazana ta tvrdnja složenom rečenicom, ali očito je slavistica mislila na izražavanje budućeg vremena. Ipak, de Lanux i Ujević katkada upotrebljavaju „prezent s veznikom *da*”. Primjerice: „Hoću da večeram” i „Gde onda da noćimo.”¹²⁸

6.5. RJEČNIK „S OBILJEM HRVATSKIH RIJEČI”¹²⁹

O nazočnosti „obilja hrvatskih riječi uz srpske koje služe kao ekvivalent francuskim pojmovima” u rječniku na kraju „srpske gramatike” mogli bismo se na temelju pozornih čitanja, raščlambe i usporedbi usuglasiti s tvrdnjom Ellen Elias-Bursać.¹³⁰ Možda je glavni razlog u činjenici

¹²² P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 21.

¹²³ Isto.

¹²⁴ Isto, str. 22.

¹²⁵ P. de Lanux, n. dj., str. 221–224.

¹²⁶ E. Elias-Bursać, n. dj., str. 120.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 58.

¹²⁹ E. Elias-Bursać, n. dj., str. 121.

¹³⁰ Isto.

što se Ujević ponajviše služio rječnikom iz Parčičeve gramatike. Elias-Bursać poticajno navodi:

„Upravo nam to odaje (...) Ujevićev utjecaj jer tko bi drugi među navedenim suradnicima smatrao potrebnim uključiti hrvatski leksik u knjižicu ovakve namjene?”¹³¹

U pravu je američka slavistica dok „uljepšava” Ujevićevu ulogu u stvaranju te gramatike, ali ne treba zaboraviti ni činjenicu da Ujević nije dovoljno poznao srpski rječnik, a u Srpskome kraljevskom poslanstvu nije bilo stručnjaka koji mu je mogao dati savjet ili ga korigirati. Ako se u arhivima ne pronađu neki novi dokazi, ne bi trebalo još tvrditi da je Ujević u teškim pariškim životnim okolnostima svjesno umjesto srpskih uključivao hrvatske riječi. Možda nije znao, primjerice, da je hrvatska riječ „mrkva” „šargarepa” u srpskome, ali vjerojatno je znao da je hrvatska riječ „domovina” obično „otadžbina” u srpskome: „Srbija je naša domovina.”¹³² Nekoliko je puta upotrijebljen hrvatski pridjev „sretan” umjesto srpskoga „srećan”. Moglo bi se izdvojiti još poprilično hrvatskih riječi koje se „samostalno” nalaze u rječniku te „srpske gramatike”, ali možda više pozornosti zaslužuje Ujevićevo, kako pretpostavlja Ellen Elias-Bursać, uključivanje srpskoga uz hrvatski leksik i obratno.¹³³

Premda ima mnoštvo turcizama u Lanuxovu i Ujevićevu rječniku, ipak, nedostaju mnogi koji su se bili udomaćili u srpskom jeziku. Umjesto njih ponuđene su hrvatske riječi koje se gotovo nisu mogle naći u onodobnoj srpskoj književnosti i novinskom tisku.¹³⁴

Autori nisu udžbenik previše opterećivali vojnim nazivljem jer su znali da je srpska vojska nakon odbacivanja austrougarskog pokroviteljstva (1903.)¹³⁵ i povezivanja s Francuskom, uglavnom upotrebljavala francusko nazivlje.

¹³¹ Isto.

¹³² P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 19.

¹³³ E. Elias-Bursać, n. dj., str. 121.

¹³⁴ U planiranoj knjizi (u suautorstvu Vladom Pandžićem) bit će više prostora za sustavne raščlambe, usporedbe i raspravljanje o ovoj izazovnoj znanstvenoj problematici.

¹³⁵ U lipnju 1903. ubojstvo srpskoga kralja Aleksandra Obrenovića i kraljice Drage, a zatim krunidba Petra I. Karađorđevića.

6.6. NAČELO STRUČNE USMJERENOSTI

U skladu s načelom stručne usmjerenosti u učenju stranog jezika autori su stalno imali na umu namjenu svoje gramatike. Prilagođena je osnovnim znanjima mladih francuskih vojnika. Naime, većina je završila samo primarne (osnovne, elementarne, pučke) škole prije mobilizacije. Autori de Lanux i Ujević bez dvojbe su smatrali da je potrebno dodatno hrabriti mlade vojnike Francuze, koji su se borili podaleko od svoje domovine, uvjerenjem da su ljudi i država za koju se bore dostojni njihova žrtvovanja. Ponuđene su im različite komunikacijske situacije, ali i potiče ih se na prihvaćanje sličnih neočekivanih razgovora, stoga se može tvrditi da autori nisu samo htjeli reprodukciju nego i stvaranje novih govornih situacija.

Vojnicima se daju i izravni savjeti. Primjerice:

„Idi mudro, ne pogini ludo.”¹³⁶

6.7. ODNOS PREMA ŽENAMA

Ginuli su mnogi muškarci na bojišnicama u vrijeme priređivanja toga udžbenika/priručnika namijenjena poglavito muškarcima, francuskim vojnicima i časnicima, ali mogao je itekako poslužiti i francuskim medicinskim sestrama koje su spašavale i njegovale srpske ranjenike. Premda nisu imale još pravo glasa na parlamentarnim izborima, oko stotinu tisuća hrabrih i plemenitih Francuskinja priključilo se „prema civilnim zakonima” francuskoj vojsci već u prvim dvjema godinama Prvoga svjetskog rata.¹³⁷ U tim tragičnim okolnostima de Lanux i Ujević s osobitim poštovanjem, jednostavno izražavaju lijep odnos prema majkama, sestrama i djevojkama:

„Majka je dobra.”¹³⁸

„Vaša sestra je lepa žena.”¹³⁹

„Marija je poštena devojka.”¹⁴⁰

¹³⁶ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 62.

¹³⁷ Françoise Thébaut, *Les femmes au temps de la guerre de 14*, Petite bibliothèque Payot, Paris, 2013.

¹³⁸ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 18.

¹³⁹ Isto, str. 21.

¹⁴⁰ Isto, str. 24.

Međutim, nakon što je Elias-Bursać zaključila da je „Ujević autor svih srpskih rečenica te da je de Lanux stvorio sve što je na francuskom”, izdvojila je neugodnu, začuđujuću rečenicu: „Meni nije nimalo do žena.”¹⁴¹ Tako je nehotice pripisala samo Ujeviću antifeminističko raspoloženje, a možda je trebala spomenuti i de Lanuxa. Kao bivši tajnik i miljenik Andréa Gidea, organizirao je uglavnom zabave za muškarce dok je boravio u Beogradu. Ipak, početkom 1919. vratio se iz Sjedinjenih Američkih Država sa suprugom Elizabet Eyre de Lanux, istaknutom umjetnicom.¹⁴²

6.8. PRIJEVOD SRPSKE USMENE (NARODNE) EPSKE PJESME NA FRANCUSKI

Autori su ponudili usmenu epsku pjesmu „Oranje Marka Kraljevića” u izvornom obliku i prijevod te pjesme za provjeru gramatičkog znanja na cjelovitom tekstu.¹⁴³ Nije moguće bez dvojbe „atribuirati”, kako tvrdi i Ellen Elias-Bursać,¹⁴⁴ tko je na francuski preveo tu pjesmu: de Lanux ili Ujević. U svakom pogledu to nije dobar prijevod, ali mogao je bez obzira na slabosti poslužiti kako-tako određenoj namjeni.

Sudeći prema glavnim obilježjima toga prijevoda, mogao bi se pripisati Ujeviću čiji materinski jezik je hrvatski. Naime, prijevodu nedostaju mnoge prikladnije francuske riječi što bi se zasigurno de Lanux dosjetio kao odlično naobraženi Francuz s iznijansiranim osjećajem za materinske riječi i bolje oblikovanje francuskih stihova. Među ostalim, francuski vojnici nisu naviknuti na takav „nategnuti” oblik stihova, slabu ritmičku organizaciju, nespretne rime, nedostatak melodioznosti, teško razumljiva lomljenja stihova itd. Možda bi bolji bio prijevod ili prepjev u kojem bi se oponašali stihovi francuske epopeje *Pjesan o Rolandu*.¹⁴⁵

¹⁴¹ Isto, str. 39.

¹⁴² V. Pandžić, n. dj., str. 146.

¹⁴³ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 69–70.

¹⁴⁴ E. Elias-Bursać, n. dj., str. 121.

¹⁴⁵ *La chanson de Roland* (franc.).

6.9. POSLOVICE (MUDROSLOVICE) U FUNKCIJI UČENJA JEZIKA

Još su antički učitelji preporučivali zapamćivanje mudrih izreka i poslovice za stjecanje govorničkog umijeća. Među starim grčkim učiteljima to je uzorno činio Aristotel.¹⁴⁶ Takva se praksa, osobito u učenju grčkog i latinskog jezika, održala ponegdje u europskom školstvu sve do naših dana. Iako više nije bio dominantan takav način učenja stranih jezika u Francuskoj početkom 20. stoljeća, smatralo ga se vrlo korisnim. Izdvojili smo nekoliko poslovice koje su ponudili metodičari de Lanux i Ujević potencijalnim učenicima:

„Mladost ludost, starost slabost.”

„Mladost gleda u budućnost, a starost u prošlost.”

„Nema radosti bez žalosti, ni ruže bez trna.”¹⁴⁷

Birali su autori poslovice koje izražavaju duboke (mudre) poruke. Mladi francuski vojnici i časnici mogli su ih lako upamtiti te uspoređivati sa sličnim francuskim poslovicama. Zapamćivanju poslovice itekako su doprinosila glasovna podudaranja: rime. De Lanuxu i Ujeviću očito je bilo poznato ili im je netko savjetovao kako su upravo vojnici kojima su namjenjivali svoj udžbenik često u svojim primarnim školama krajem 19. i početkom 20. stoljeća učili napamet jednostavne književne oblike, osobito poslovice koje su gotovo redovito imale rimu. O „učenju napamet” u okviru učenja stranih jezika u Francuskoj, i u francuskim školama diljem svijeta, objavljeno je mnoštvo znanstvenih radova. U nekima su predstavljeni i kratki povijesni pregledi „učenja napamet” s kraja 19. i početka 20. stoljeća koje nisu zaobišli de Lanux i Ujević, a ovdje je svrhovito apostrofirati barem jedan takav kratki pregled koji su predstavili Yvan Abernot, Jacques Audran i Éric Penso u predgovoru svoga suvremenog istraživanja.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Vlado Pandžić, *Sitni prilozci za povijest učenja i poučavanja govorničtva*, Redak, Split, 2007., str. 37.

¹⁴⁷ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 25.

¹⁴⁸ Yvan Abernot – Jacques Audran – Éric Penso, „L'apprentissage par coeur, au-delà de la polémique”, *Éducation et socialisation – Les Cahiers du CERFEE*, 2011., 30, str. 119–139.

De Lanux i Ujević uključili su poprilično usmenih (narodnih) poslo-
vica i mudrih izreka u gramatiku koja je namijenjena skromno naobra-
ženim vojnicima, a Lanuxov „visoki stil” u knjizi *La Yougoslavie* – koja
je uglavnom namijenjena vladajućim političarima, diplomatima, visokim
časnicima, umjetnicima, intelektualcima i bogatim Francuzima – potkri-
jepljen je svjedočanstvima, anegdotama, mitovima, aluzijama itd.

6.10. POLITIČKA PROMIDŽBA I RATNA STRATEGIJA U UDŽBENIKU

Oduvijek glavne izvore stjecanja znanja (udžbenike, priručnike) kon-
troliraju vlasti na određenom prostoru (državi), osobito gdje je predviđe-
no učenje nekoga stranog jezika. Metodičari, autori udžbenika, morali
su slijediti propisane smjernice ako su željeli svoje djelo u rukama onih
kojima je namijenjeno.

Nema dvojbe da je strogu cenzuru prošla Lanuxova i Ujevićeva gra-
matika koja sadrži elemente pobuđivanja, ali i izravnog pozivanja u rat.
Posebnu su ulogu imale neke na prvi pogled obične, jednostavne reče-
nice:

„Domovina je draga.”¹⁴⁹

Vojnika je trebalo stalno podsjećati na ljubav prema domovini. Bez
toga nije bilo prave motivacije za borbu koja je često završavala smrću
ili ranjavanjem. Potrebno je bilo svakodnevno jačati vjeru u vlastite spo-
sobnosti u borbi s neprijateljem:

„Naš narod je malen, ali hrabar.”¹⁵⁰

Autori su vjerojatno predvidjeli da bi tu rečenicu francuski časnici i
vojnici mogli često ponavljati srpskim vojnicima, ali i međusobno su tre-
bali ponavljati da je važnija hrabrost nego brojnost vojnika. Kad se sve
sabere, poticanje borbenog morala nastoji se u tom udžbeniku ostvariti
nenametljivo, ali svrhovito. Potrebno je bilo pridobiti što više ljudi i širo-
ke javnosti za određenu ideju.

¹⁴⁹ P. de Lanux – A. Ouyévitch, n. dj., str. 18.

¹⁵⁰ Isto, str. 19.

Skladno su dozirane promidžbene i strateške poruke. Nastojali su ih autori prikladno rasporediti kako ne bi bilo zasićenja. Obično su nudili jednu ili dvije u udžbeničkoj jedinici, zatim preskočili barem jednu udžbeničku jedinicu, a onda su nakon nekoliko stranica ponovno uključili slične poruke.

Obvezatno je prema mišljenju autora i njihovih mogućih savjetnika trebalo francuske vojnike neprekidno podsjećati da su pripadnici vrlo moćne države (velesile) kako bi jačali njihov ponos i samopouzdanje:

„La France est grande.”¹⁵¹ (Francuska je velika.)

„Oui, la France est riche.”¹⁵² (Da, Francuska je bogata.)

„Les soldats défendent la liberté de la patrie.”¹⁵³ (Vojnici brane slobodu domovine.)

Francuski vojnici i časnici trebali su stalno, kao što smo napisali, motivirati srpske vojnike i časnike, a istodobno su trebali biti sretni što pripadaju velikoj i bogatoj državi koja brani „male” narode.

Mnoštvo je rečenica u tome udžbeniku koje su se uklapale u strategiju velikosrpske politike. Budući da se zasigurno našao u rukama mnogih francuskih vojnika i časnika, bilo bi svrhovito s filoloških, edukativnih i povijesnih gledišta istražiti koliko je doprinio realizaciji glavnoga cilja francusko-srpskog savezništva u Prvome svjetskom ratu koji je u „Predgovoru” poželio srpski kraljevski poslanik Milenko R. Vesnić.

¹⁵¹ Isto.

¹⁵² Isto, str. 20.

¹⁵³ Isto, str. 57.

7. ZAKLJUČAK

Metodičari Pierre de Lanux (Pierre Combret de Lanux) i Augustin Ouyévitch (Augustin Tin Ujević) uspjeli su kompiliranjem napraviti skromnu, ali zanimljivu i svrhovitu gramatiku. Priredili su je u ratnim okolnostima kad je trebalo hrabriti francuske vojnike i časnike na Solunskoj bojišnici.

Obojica su francuski metodičari jezika jer su priredili *Grammaire élémentaire de la langue serbe* (*Osnovnu gramatiku srpskoga jezika*) na francuskom jeziku. Metodičke upute, savjete za samostalno učenje te vježbe na srpskom jeziku vjerojatno je ponajviše oblikovao Ujević, stoga se može ustvrditi da je on i srpski te hrvatski metodičar jer ih je spontano pripremao i za učenje prešućivanoga hrvatskoga jezika.

Promicali su metodičke sustave, metode i postupke francuskih metodičara iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća te Mužine gramatike na njemačkom i Parčićeve na francuskom jeziku koju je modificirao J. B. Feuvrier. Nije zasad moguće odrediti što su posebice napravili suautori. Bili su oponašatelji ili kompilatori, ali inventivni u primjeni nekih starih i novih metodičkih načela, sustava, metoda i postupaka.

Budućim istraživačima bit će izazovno razotkrivanje povijesnih činjenica zbog čega je jako hvaljen i nagrađivan Pierre de Lanux dok je Augustin Ujević ostao bez srpskih i francuskih nagrada i odličja iako je vjerojatno napravio glavninu posla tijekom stvaranja te gramatike koja je uspješno utjecala na francuske časnike i vojnike. Odlazeći iz Zagreba u Beograd (1919.), možda je Ujević očekivao da će ga konačno nagraditi Milenko R. Vesnić, najavljeni predsjednik Vlade Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (1920. – 1921.), ali nije ga htio ni vidjeti. Sve jasno ukazuje na velikosrpsku politiku čiji je naivni promicatelj bio i Augustin Ujević u tom udžbeniku.

Udžbenik *Grammaire élémentaire de la langue serbe*, iako je bio namijenjen francuskim vojnicima i časnicima za samostalno učenje, nije beznačajan za sudbinu hrvatskoga naroda i hrvatskoga jezika u 20. stoljeću. Naime, vrlo je važna bila uloga Ujevićeva suautora, moćnoga francuskog diplomata Pierrea de Lanuxa na Versajskim mirovnim pregovorima (1919.) i u Društvu naroda u Ženevi (1923. – 1933.). Te su povijesne činjenice vrlo izazovne za nova istraživanja.

8. LITERATURA

- Abernot, Yvan; Audran, Jacques; Penso, Éric. 2011. L'apprentissage par coeur, au-delà de la polémique. *Éducation et socialisation – Les Cahiers du CERFEE*, 30. 119–139.
- Ancel, Jacques. 1921. *Les travaux et les jours de l'armée d'Orient 1915–1918*. Bossard. Paris.
- Boko, Jasen. 2005. *Tin: trideset godina putovanja*. Vuković & Runjić. Zagreb.
- Boko, Jasen. 2017. *Tin – biografija. Trideset godina putovanja*. Profil knjiga. Zagreb.
- Boyer, Paul. 1900. La Langue et la littérature en Bosnie-Herzégovine. *Revue générale des sciences pures et appliquées*. 335–343.
- Boyer, Paul. 1898. Simples Conseils aux élèves du cours de russe de l'École des langues orientales. *Revue internationale de l'enseignement* 36. 417–426.
- Boyer, Paul; Speranski, Nicolas. 1905. *Manuel pour l'étude de la langue russe, textes accentués, commentaire grammatical, remarques diverses en appendice, lexique*. Armand Colin. Paris.
- B. C. K. (Vuk Stefanović Karadžić). 1849. *Kovčezić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona*. Beč.
- Denis, Ernest. 1915. *La Grande Serbie*. Librairie Delagrave. Paris.
- *Dokumenti i doktrina: Londonski ugovor: Član 4. i Član 5.* 254–256. (<https://hrcak.srce.hr/file/315719>)
- Elias-Bursać, Ellen. 2003. *Riječi, šiknule iz tmine (Augustin Ujević i književno prevođenje)*. Erasmus Naklada – Društvo hrvatskih književnih prevodilaca. Zagreb.
- Elias-Bursać, Ellen. 1998/1999. Sablasni glas Augustina Ouyévitcha u knjizi *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. *Croatica* 47/48. 111–118.
- Feuvrier, J. B. 1904. *Grammaire de la langue serbo-croate, traduite avec de nombreuses modifications de la grammaire slave de Paric par le Dr Feuvrier*. Imprimerie Nationale. Paris.
- Garašanin, Ilija. 1844. *Načertanije*.

- Hamel, A.; Schnéegans, V. 1910. *Grammaire Classique de la Langue Française*. Librairie Delalain Frères. Paris.
- Hérubel, Michel. 1997. *La bataille des Dardanelles (1914-1916) ou la tragédie annoncée*. Presses de la Cité. Paris.
- Kvintilijan, Marko Fabije. 1984. *Obrazovanje govornika*. Sarajevo.
- Lanux, Pierre de. 1916. *La Yougoslavie. La France et les Serbes*. Payot et Cie. Paris.
- Lanux, Pierre de; Ouyévitch, Augustin. 1916. *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. Librairie Delagrave. Paris.
- Lipovčan, Srećko. 2002. *Mladi Ujević, politički angažman i rana proza (1909. – 1919.)*. Književni krug. Split.
- *Liste des élèves et des auditeurs réguliers pendant l'année scolaire 1913-1914. Annuaire de l'École pratique des hautes études*. 1914. Année 1914. 154–171.
- Mazon, André. 1950. Paul Boyer (1864. – 1949.). *Revue des études slaves* 1-4. 7–13.
- Muža, M. Emil. 1904. *Praktische Grammatik der kroatischen Sprache für den Selbstunterricht : theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht*. Wien – Pest – Leipzig.
- Muža, M. Emil. 1902. *Praktische Grammatik der serbisch-kroatischen Sprache für den Selbstunterricht : theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen Erlernung durch Selbstunterricht*. Wien – Leipzig.
- Pandžić, Vlado. 2011. Prilozi za životopis Tina Ujevića. *Kijevske rasprave o hrvatskim književnicima*. Redak. Split.
- Pandžić, Vlado. 2007. *Sitni prilozi za povijest učenja i poučavanja govorničtva*. Redak. Split.
- Pandžić, Vlado. 2016. Studij kroatistike i nastavni predmet Hrvatski jezik u ozračju suvremenih kurikulskih teorija. *Hrvatski* 1. 79–87.
- Pavletić, Vlatko. 1997. *Ujević u raju svoга pakla*. Zagreb.
- Pavličević, Dragutin. 1994. *Povijest Hrvatske*. Naklada P.I.P. Pavičić. Zagreb.
- Puren, Christian. 1988. *Histoire des méthodologies de l'enseignement des langues*. Nathan – CLE international. Paris.

- Saussure, Ferdinand de. 1916. *Cours de linguistique générale*. Ur. Charles Bally – Albert Sechehaye. Paris.
- Skerlić, Jovan. 1913. Istočno ili južno narečje. *Srpski književni glasnik* 10. 756–770.
- Šepić, Dragovan. 1979. Augustin Ujević u Parizu (tragom dokumenata). U: Tin Ujević, *Rukovet prepjeva – Kritičari o Tinu Ujeviću*. Ur. M. Andrić i R. Vojvodić. August Cesarec – Slovo ljubve. 361–395.
- Tadijanović, Dragutin. 1979. Kronologija Tina Ujevića. U: Tin Ujević, *Rukovet prepjeva – Kritičari o Tinu Ujeviću*. August Cesarec – Slovo ljubve. Zagreb – Beograd. 479–529.
- Thébaut, Françoise. 2013. *Les femmes au temps de la guerre de 14*. Petite bibliothèque Payot. Paris.
- Ujević, Tin. 1966. Autobiografski spisi, pisma, intervjui. U: Ujević, *Sabrana djela, Svezak četrnaesti*. Znanje. Zagreb.
- Ujević, Tin. 1922. Mrska ja (Diskretan odgovor na upite). *Kritika* III/2. 62–67.
- Vaupotić, Miroslav. 1965. Iskrice oko Ujevića (Intimne i redaktorske bilješke). *Revija* 6. 36–47.
- Vesnitch, Mil. R. 1916. Introduction. U: Pierre de Lanux – Augustin Ouyévitch: *Grammaire élémentaire de la langue serbe*. Librairie Delagrave. Paris.
- Wallon, Henri. 1946. *La vie et l'oeuvre de Georges Dumas*. Paris.
- Wiesner, Ljubo (prir.). 1914. *Hrvatska mlada lirika*. Društvo hrvatskih književnika. Zagreb.
- Žeželj, Mirko. 1976. *Veliki Tin*. Znanje. Zagreb.

FRENCH METHODOLOGISTS OF LANGUAGE LEARNING: PIERRE DE LANUX AND AUGUSTIN OUYÉVITCH (AUGUSTIN UJEVIĆ)

SUMMARY

This paper examines the methodology behind the learning and teaching of the language presented by the prominent French diplomat, politician, publicist, and writer Pierre de Lanux and the Croatian writer Augustin Ujević in their book *Grammaire élémentaire de la langue serbe* (Second Edition, Librairie Delagrave, Paris, 1916). The Croatian translation of the French title is *Osnovna gramatika srpskoga jezika* or *Elementarna gramatika srpskoga jezika*. The original working title was likely *Grammaire élémentaire de la langue serbo-croate* (translated as *Osnovna gramatika srpsko-hrvatskoga jezika*), but it was changed prior to publication by the Serbian royal envoy Milenko R. Vesnić (Vesnitch). The book was intended for French officers and soldiers serving on the Salonika front during World War I. Based on previous reviews and research, it can be inferred that Ujević carried out most of the work during the preparation of this book. Following Vesnić's introduction, the book includes „advice for independent learning” (methodological instructions). The methodological framework of this grammar draws inspiration from the works of French methodologists from the late 19th and early 20th centuries, particularly Muža's Croatian grammar in German and Parčić's grammar, which was reworked by J. B. Feuvrier in French. Although it is impossible to determine the precise contributions of each co-author, it is evident that both Pierre de Lanux and Augustin Ujević were not only skilled compilers but also innovative in applying traditional methodological principles alongside new methods and techniques. Furthermore, this article highlights the presence of the Croatian language in the grammar and underscores the influence of Greater Serbian policies, of which the renowned Croatian writer Augustin Tin Ujević became a victim.

Key words: Pierre de Lanux, Augustin Ouyévitch, Basic grammar of the Serbian language

MÉTHODOLOGUES FRANÇAIS DE L'APPRENTISSAGE DES LANGUES: PIERRE DE LANUX ET AUGUSTIN OUYÉVITCH (AUGUSTIN UJEVIĆ)

RÉSUMÉ

Cet article examine la didactique de l'apprentissage et de l'enseignement des langues du reconnu diplomate, homme politique, publiciste et écrivain français Pierre de Lanux, ainsi que de l'écrivain croate Augustin Ujević, et l'analyse à travers leur ouvrage *Grammaire élémentaire de la langue serbe* (deuxième édition, Librairie Delagrave, Paris, 1916). La traduction croate du titre français est *Osnovna gramatika srpskoga jezika ili Elementarna gramatika srpskoga jezika*. Le titre provisoire était probablement *Grammaire élémentaire de la langue serbo-croate* (en traduction : *Osnovna gramatika srpsko-hrvatskoga jezika*), mais il a été modifié avant l'impression par le représentant royal serbe Milenko R. Vesnić (Vesnitch). Cet ouvrage était destiné aux officiers et soldats français présents sur le front de Salonique pendant la Première Guerre mondiale. À partir des analyses et des recherches réalisées jusqu'à ce jour, il est possible d'affirmer qu'Augustin Ujević a réalisé l'essentiel du travail lors de la préparation de ce livre. Après l'introduction de Vesnić, l'ouvrage propose des « conseils pratiques pour étudier seul » (instructions méthodologiques). La conception méthodologique de cette grammaire s'inspire des travaux des méthodologues français de la fin du XIXe siècle et du début du XXe siècle, notamment de la grammaire croate de Muža en allemand et de celle de Parčić, reformulée en français par J. B. Feuvrier. Bien qu'il ne soit pas possible de déterminer avec certitude les contributions spécifiques des co-auteurs, il convient de souligner que Pierre de Lanux et Augustin Ujević étaient des compilateurs talentueux, tout en étant innovants dans l'application de principes méthodologiques anciens ainsi que dans l'utilisation de nouvelles méthodes et pratiques. En outre, cet article met en lumière la présence de la langue croate dans cette grammaire et dénonce la politique de la Grande Serbie, dont le célèbre écrivain croate Augustin Tin Ujević a été victime.

Mots-clés: Pierre de Lanux, Augustin Ouyévitch, *Grammaire élémentaire de la langue serbe*